

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности

Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности

Београд, Косанчићев венац 29

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Лазар Б. Ђорђевић

ПАНДОРА

двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар

На седници Наставно-уметничко-научног већа Факултета музичке уметности у Београду, одржаној 4. октобра 2022. године, именована је Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта под насловом *ПАНДОРА двоструки концерт за виолу и виолончело и камерни оркестар* Лазара Ђорђевића, у саставу: др ум.Татјана Милошевић Мијановић, редовни професор, председник Комисије, мр Зоран Ерић, професор емеритус, ментор, др ум.Светлана Савић, редовни професор, др ум. Бранка Поповић, ванредни професор, др ум. Владимир Кораћ, доцент. На основу увида у докторски уметнички пројекат кандидата Комисија подноси **Извештај** који садржи уводно образложење, биографију кандидата, анализу докторског уметничког пројекта – јавне уметничке презентације и писаног рада, критички осврт и оцену, те закључак Комисије.

УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Лазар Ђорђевић пријавио је тему докторског уметничког пројекта 16. новембра 2018. године (бр. 02-14/18-18) од под називом: „*ПАНДОРА двоструки концерт за виолу и виолончело и камерни оркестар*“

На основу предлога Катедре за композицију бр. 01-124/19 од 15. јануара 2019. године, Веће Факултета на седници од 16. јануара 2019. године донело је одлуку бр. 01-

147/19 од 16. јануара 2019. године о именовану Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта у саставу:

мр ЗОРАН ЕРИЋ, редовни професор,
др ум. БРАНКА ПОПОВИЋ, доцент,
мр СРЂАН ХОФМАН, професор емеритус.

Веће Факултета на седници од 15. јануара 2020. године донело је одлуку бр. 01-131/20 од 15. јануара 2020. године о усвајању позитивног Извештаја бр. 01-148/20 од 15. јануара 2020. године Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта и одобравању теме докторског уметничког пројекта **ЛАЗАРА ЂОРЂЕВИЋА** под називом: „**Пандора** концерт за виолу, виолончело и камерни окрестар“.

Сенат Универзитета уметности је на седници од 30. јануара 2020. године донео одлуку бр. 7/58 од 30. јануара 2020. године (наш бр. 01-291/20 од 3. фебруара 2020. године) којом се одобрава рад на реализацији докторског уметничког пројекта. За ментора на изради докторског уметничког пројекта одређен је мр Зоран Ерић, редовни професор.

На основу обавештења ментора и предлога Катедре за композицију, Веће Факултета на седници одржаној 4. октобра 2022. године донело је одлуку бр. 01-1995/22 од 5. октобра 2022. године о именовану Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта **ЛАЗАРА ЂОРЂЕВИЋА** под називом: „**Пандора** концерт за виолу, виолончело и камерни окрестар“, у саставу:

др ум. Татјана Милошевић Мијановић, редовни професор, председник Комисије,
мр Зоран Ерић, професор емеритус, ментор
др ум. Светлана Савић, редовни професор,
др ум. Бранка Поповић, ванредни професор,
др ум. Владимир Кораћ, доцент.

БИОГРАФИЈА СА БИБЛИОГРАФИЈОМ

Лазар Ђорђевић (1992) рођен је у Крагујевцу где је као завршио основну и средњу музичку школу „др Милоје Милојевић“ на одсеку за музичку теорију. Студије композиције на Факултету музичке уметности у Београду уписује (2010) у класи мр Зорана Ерића, редовног професора. У редовном року завршава основне академске студије

(2014) са просечном оценом 9,86 и мастер академске студије (2015) са оценом 10,00 на завршном раду *Reminiscence* (2015) за симфонијски оркестар. Исте године уписује докторске академске студије на Катедри за композицију Факултета музичке уметности у Београду. Прву и другу годину завршава са просечном оценом 10,00 композицијама *Anastasis* (2016) за симфонијски оркестар и *Memoria in Aeterna* (2017) концерт за хармонику и оркестар.

Лазар Ђорђевић се усавршавао у иностранству (Босна и Херцеговина, Словенија, Аустрија и Албанија) похађајући композиторске радионице које су водили композитори: Питер Аблингер (Peter Ablinger, 1959), Стивен Мекнеф (Stephen McNeff, 1951), Сидниј Корбе (Sidney Corbett, 1960) и Јоханес Крец (Johannes Kretz, 1968), Винко Глобокар (Vinko Globokar, 1934), Јан Робин (Yann Robin, 1974), Анелис ван Парис (Annelies van Parys, 1975) и Јана Андреевска (1967).

Ђорђевић је добитник је награде из Фонда „Стеван Христић” (2015) за композицију *Reminiscence* за симфонијски оркестар уврштену међу седамнаест одабраних оркестарских композиција на „Конкурсу за композиторе” Музичке продукције РТС-а (2017). За композицију *Једном сам негде чуо...* (2014–2017) за кларинет, хармонику и гудачки квартет добио је прву награду на конкурсима „Нова српска музика за хармонику” (2016) у оквиру интернационалног фестивала хармонике „Еуфонија”. За дело *Memoria in Aeterna* добитник је награде из Фонда „Јосип Славенски” за најбољу композицију изведену у 2017. години. На другом „Конкурсу за композиторе” (2019) Музичке продукције РТС-а одабрана је још једна Ђорђевићева оркестарска композиција *Anastasis*, премијерно изведена 2020. године у Великој дворани Коларчеве задужбине у Београду. На другом конкурсима за композиторе „Портрети и сећања” (2019) у оквиру *Rossifesta* (Rossifest) одабрана је Ђорђевићева композиција *IV разгледнице из 1944.* (2018) за рецитатора и камерни ансамбл. На трећем конкурсима „Портрети и сећања” (2021) у оквиру истог фестивала, Ђорђевићева композиција *21. октобар* (2020) за баритон и 13 инструмената награђена је специјалном наградом за најбоље дело српског аутора. За исто дело Ђорђевић је добио „Ђурђевданску награду” града Крагујевца за најзначајније уметничко дело изведено у 2021. години.

Композиције Лазара Ђорђевића извођене су на значајним фестивалима и манифестацијама као што су: isaFestival, International Rostrum of composers, Balkan Youth

Academy, Sarajevo Sonic Studio, Међународна трибина композитора, Rossifest, Октох, КоМА, Фестум, Еуфонија, Дани Војина Комадине, У част Предрага Милошевића и другим. Остварио је успешну сарадњу са најзначајнијим српским ансамблима: Симфонијски оркестар Радио-телевизије Србије, Ансамбл за нову музику Градилиште, Camerata Academica, Ансамбл Метаморфозис, Београдски трио, Тајј гудачки квартет, Крагујевачки симфонијски оркестар и други. Ђорђевић је сарађивао са истакнутим српским солистима од којих би требало издвојити виолисту Сашу Мирковића, виолончелисту Немању Станковића и акордеонисте Владимира Благојевића и Дарка Димитријевића.

На пољу примењене музике Ђорђевић је написао музику за ТВ драму *Рођендан* (2014), радио минијатуру *Острво* (Факултет драмских уметности у Београду, 2016) и музику за дечији филм *Алиса у земљи чуда* (2016), као и оригиналне музике за позоришну представу *Лепотица и звер* (Мадленианум, 2016). У оквиру сарадње Факултета драмских уметности и Радио телевизије Србије Ђорђевић је компоновао музику за ТВ драму *Не играј на енглезе* премијерно емитоване 25. марта 2018. године.

Лазар Ђорђевић не занемарује своје интересовање за област музичке теорије и анализе што исказује у рецензираном научном чланку *Стилска позиција Душана Радића од 1957. године на примеру кантате Ђеле-кула* издатом у научном часопису (М-51) „Наслеђе”, годиште 14, бр. 36 из 2017. године.

Докторанд уметности, мастер композитор Лазар Ђорђевић је члан Удружења композитора Србије и члан СОКОЈ-а. Запослен је као асистент на Катедри за композицију у области композиционо-техничких дисциплина Факултета музичке уметности у Београду од 2017. године, а од 2022. године и као асистент на Одсеку за музичку уметност, студијска група Музичка теорија и педагогија на Филолошко уметничком факултету у Крагујевцу.

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА дела ПАНДОРА

Докторски уметнички пројекат Лазара Ђорђевића под називом *Пандора* – *двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар* представља једноставачну композицију концертантног жанра. Двоструки солистички концерт, као образац који у

себи сједињује солистичку и оркестарску праксу, представља савшену просторно-временску средину за реализацију ауторове идеје. Одабир виоле и виолончела у солистичкој улози ослања се на Ђорђевићево дугогодишње истраживање звучних могућности гудачког корпуса са посебним акцентом на ова два инструмента дајући жанру солистичког концерта нову димензију суперпонирања инструмената истог тембра.

Контуре симфонијског оркестра задржане су у виду постојања оркестарских група дрвених и лимених дувача, перкусија и гудачког корпуса. Нетипичан је састав група: одсуство инструмената са тршчаним језичком у дрвеним дувачима, редуковање лимених дувача на по једног представника сваког инструмента изузимајући тубу, свођење гудачког корпуса на петнаест инструмената (4–4–3–3–1), као и додавање клавира претежно перкусивне улоге. Коначан састав оркестра чине: прва флаута/пикола, друга флаута, кларинет, бас-кларинет, сопран и алт-саксофон, тенор-саксофон, хорна, труба, тромбон, перкусије (маримба, тимпани, велики бубањ, гонг, чинела, вудблокови, тријангл, чегрталка), клавир, четири прве виолине, четири друге виолине, три виоле, три виолончела и контрабас са пет жица.

Музичка поетика композиције ослања се на синтезу Ђорђевићевих досадашњих искустава стечених изучавањем композиционо-техничких аспеката музике XX и XXI века, као и сталног трагања за новим изражајно-техничким могућностима акустичких инструмената. Један од главних циљева докторског уметничког пројекта *Пандора* представља редифиниција хијерархије музичких компоненти. Мелодија, која је кроз историју музике претежно била на врху ове хијерархије, сада се повлачи у други план остављајући простор за истицање других параметара звука у оквиру различитих звучних догађаја. Успостављање нових система организације тонских висина у оквиру хармонске компоненте ставља посебан акценат на њену експресивну, али и конструктивну улогу у изградњи музичког тока. Постављање различитих музичких компоненти у исту равн отвара могућност да главни носилац музичког садржаја постане специфичан звучни комплекс, што условљава појаву нових решења на нивоу макро и микро форме композиције. Различите комбинације савремених експресивних средстава у виду проширених извођачких техника, микротоналности и алеаторике додатно доприносе ширењу палете звучности унутар композиције коју је могуће добити употребом класичних инструмената на неконвенционалне начине.

Композиција *Пандора* премијерно је изведена 2. фебруара 2022. године у концертној сали Руског дома у Београду. Својом музикалношћу, која укључује висок степен експресивности и виртуозитета, солисти Саша Мирковић (виола) и Павле Поповић (виолончело), уз диригента Ивана Марковића и ансамбла *Метаморфозис*, на прави начин су пренели публици идеју композиције и омогућили свим присутнима да заједно отворе Пандорину кутију.

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА писаног дела докторског уметничког пројекта

Писани део докторског уметничког пројекта *Пандора – двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар* састоји се из уводног дела који садржи изјаве захвалности и апстракт, централног дела са пет поглавља и литературом и завшног дела са прилогом, биографијом и изјавама.

У првом поглављу рада, насловљеном *Увод* (стр. 1–6), Ђорђевић образлаже идеју за настанак дела, избор жанра и инструменталног састава. Истакнут је утицај различитих композиција које су претходиле настанку *Пандоре*, сарадње са извођачима, као и ауторова искуства стечена анализом музике савременог израза. У другом потпоглављу дат је кратак осврт на развоја концертантног жанра и форме двоструког концерта у српској музичкој литератури.

Друго поглавље рада под називом *Композициони процеси и форма дела* (стр. 7–24) бави се формалним решењима једноставачне композиције. У првом потпоглављу дат је приказ процеса компоновања употребом скица и истакнут значај преткомпозиционог аспекта у процесу настанку дела. Друго потпоглавље представља хронолошки приказ већих делова композиције (поља) уз детаљно тумачење њихових унутрашњих структура. Поред традиционалног шематског приказа музичког тока Ђорђевић нуди спацијални графички приказ форме дела, као својеврсну визуализацију музичког тока. Последње потпоглавље насловљено *Структурни нивои* бави се применом пролонгационих теорија и видовима редукције музичког садржаја на неколико структурних нивоа истичући значај параметра тонских висина у изградњи кохерентног музичког тока.

Као што и сам наслов трећег поглавља сугерише *Редефиниција хијерархије музичких компоненти* (стр. 25–65) представља главну тему и уједно једну од полазних тачака овог пројекта.

У оквиру првог потпоглавља рада Ђорђевић разматра значај и улогу хармоније која представља једно од значајнијих експресивних средстава, као и значајни конструктивни елемент у изградњи музичког тока у композицији. Како би се на прави начин разумео значај хармонске компоненте за драматургију дела, односно динамику постојања, трансформације и смене одређених звучних ситуација, направљена је систематизација структуре акорада и покренуто питање односа дисонанце и консонанце у *Пандори*. Постављање априорних система организације тонских висина омогућава композитору да подстакне активацију меморије и очекивања код слушаоца те да музичко дело не буде перципирано само као пуки низ звучних догађаја већ добро организована кохерентна целина са унапред постављеним циљним усмерењима и јасном релацијом суседних догађаја као и догађаја на растојању. У композицији *Пандора* Ђорђевић разликује и детаљно појашњава консонантне хармоније – засноване на аликвотном низу, релативно консонантне хармоније – засноване на модусима и дисонантне хармоније – засноване на кластерима.

Други део поглавља бави се ритмичко-мелодијском компонентом, односно питањем концепта тематизма у савременој музици. Ђорђевић истиче да главни носилац музичког садржаја постаје специфичан звучни комплекс музичких компонента, било да га зовемо звучна маса, звучни објекат или звучна боја. Уочено је да традиционално схватање мотива, као нуклеуса од кога се гради целокупни музички ток, може бити компримовано унутар звучних објеката. Ђорђевић даје детаљан приказ и систематизацију мотивског садржаја композиције делећи их на микромотиве, тембралне мотиве, хармонске мотиве и концертантне мотиве.

Четврто поглавље насловљено *Експанзија експресивних средстава* (стр. 66–82) усмерено је ка начинима на које је могуће проширити спектар изражајних могућности медија за који се компонује употребом различитих видова проширених извођачких техника на инструментима, микротоналности и алеаторике.

Закључак (стр. 83–84) садржи кратак Ђорђевићев осврт на реализацију идеја и теоријске закључке до којих је дошао у писаном делу рада, али и утицај рада на

докторском уметничком пројекту *Пандора – двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар* на даљу композиторску активност.

Писани део рада опремљен је прилозима који садрже: шематски приказ форме дела, графички приказ форме дела, преглед аликвотних низова и приказ консонантних, релативно консонантних и дисонантних хармонија у композицији.

ОЦЕНА И КРИТИЧКИ ОСВРТ на остварене резултате у делу *ПАНДОРА*

Докторски уметнички пројекат ПАНДОРА, двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар *је* оригинално и зрело уметничко дело. Избор жанра и ансамбла резултат је Ђорђевићевог афинитета према оркестарском звуку композиција насталих у другој половини XX и почетком XXI века, али поред тога и према композицијама писаним за соло инструменте. ПАНДОРА, као образац који у себи сједињује солистичку и оркестарску праксу, представљао је, по речима Ђорђевића, савршену просторно-временску средину за реализацију његове идеје.

У самој реализацији уочљива је посвећеност употреби проширених извођачких техника свирања на класичним акустичким инструментима. Тако је истраживање нових звучних могућности инструмената ансамбла резултирало проналажењем нових начина добијања звука, чиме је у знатној мери проширен вокабулар и репертоар експресивно-техничких извођачких могућности класичних инструмената. У двоструком концерту за виолу и виолончело и оркестар ПАНДОРА Лазар Ђорђевић је исказао снажну стваралачку зрелост, висок степен креативности и велику уметничко-истраживачку знатижељу што га је све водило до особених и по многим особинама нових уметничких одговора и решења.

Рекли бисмо, поред тога, да је сам запис партитуре овог дела посебно добро ”изведен” и да је детаљно, прегледно и промишљено остварен. То је последовало исход, који показује велику умешност и способност неопходну за посебна и аутентична остварења на највишем уметничком нивоу, која богатим и изузетно луцидним звучним решењима, свежином и оригиналношћу остварују упечатљиво дејство.

Лазар Ђорђевић тако, развијајући музичку структуру на инвентиван, промишљен и

музикалан начин, студиозним, зрелим и креативним третманом инструмената постиже да оригиналан звук ово уметничко дело чини занимљивим и потпуно аутентичним.

ОЦЕНА И КРИТИЧКИ ОСВРТ на теоријску студију – писани део докторског уметничког пројекта ПАНДОРА

Теоријска студија Лазара Ђорђевића на високо стручан и нарасве прегледан начин сјајно осветљава ауторову поетику, методе рада и шири уметнички контекст у коме је дело ПАНДОРА, двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар, настало. Писани део ДУП такође садржи и (за дубље разумевање дела драгоцену) изванредно урађену музичко-теоријску анализу. Овај текст високо је функционалан и комплементаран уметничком делу докторског пројекта, те са њим образује складну целину којом кандидат доказује како своју уметничку зрелост тако и смисао и знање потребно за виспрену анализу нотног текста као и за теоријску закономерност уопштавања, која су на основу тога изведена. Тиме ово дело у својој целости уверљиво доказује способност аутора да испуни све захтеве и критеријуме које рад на једном комплексном докторском уметничком пројекту, захтева.

Писани део докторског уметничког пројекта ПАНДОРА, двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар садржи Увод, а потом поглавља:

Композициони процеси и форма дела

Рedefиниција хијерархије музичких компоненти

Експанзија експресивних средстава

Закључак.

Литература

Прилози

У студији о делу ПАНДОРА, било је речи, цитираћемо аутора, ”откривању нових и рединисању постојећих звучних и тембралних могућности при стварању музичког дела.

Поетика композиције ослања се на синтезу досадашњих искустава стечених изучавањем композиционо-техничких аспеката музике XX и XXI века, као и сталног трагања за новим изражајно-техничким могућностима акустичких инструмената. Редифиниција хијерархије музичких компоненти била је једна од полазних тачака овог пројекта.”

Текст студије о делу докторског уметничког пројекта Лазара Ђорђевића вредан је рад којим аутор потврђује суштинско познавање материје о којој пише и доказује смисао за теоријска промишљања и закључивања.

У њему Ђорђевић успешно, поред анализе техничког аспекта и објективних музичких параметара композиције, представља и субјективне мотиве, ванмузичке разлоге и идеје заслужне за настанак композиције.

Овај текст је у потпуности функционалан и комплементаран уметничком делу докторског пројекта, са којим образује складну целину. Теоријски рад о делу *Пандора* је темељна студија, која обухвата све аспекте дела, стручно и са пуно значајних детаља приказује и анализира полазишта и поступке спроведене у партитури дела.

ЗАКЉУЧАК са образложењем уметничког доприноса докторског уметничког пројекта ПАНДОРА

Докторски уметнички пројект ПАНДОРА, двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар својим високим уметничким квалитетом обогаћује на оригиналан и вредан начин српску музичку концертантну литературу. Ово сложено и надахнуто дело у којем је Лазар Ђорђевић исказао свој раскошан таленат, оригиналност и највиши ниво занатске спремности, образује драматуршки занимљив и уверљив звучни ток испуњен широким и снажним тензионим луковима, драматичним, али и лирско- медитативним епизодама, добро распоређеним *tutti* и солистичким ситуацијама.

На основу критичког увида у партитуру, аудио снимак и писани део докторског уметничког пројекта, Комисија констатује да он по свим својим одредницама и елементима испуњава високе критеријуме докторског уметничког пројекта.

Стога Комисија у доле наведеном саставу предлаже Наставно-уметничко- научном већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду да овај Извештај прихвати и покрене процедуру за јавну одбрану докторског уметничког пројекта кандидата Лазара Ђорђевића **ПАНДОРА**, **двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар**

Комисија:

др ум. ТАТЈАНА МИЛОШЕВИЋ-МИЈАНОВИЋ, редовни професор, председник Комисије

мр. ЗОРАН ЕРИЋ, професор емеритус, ментор

др. ум. Светлана Савић, редовни професор

др. ум. Бранка Поповић, ванредни професор

др. ум. Владимир Кораћ, доцент

**ОЦЕНА ИЗВЕШТАЈА
О ПРОВЕРИ ОРИГИНАЛНОСТИ**

ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА / ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских уметничких пројеката и докторских дисертација које се бране на Универзитету уметности у Београду и налаза у извештају из програма iThenticate којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Пандора – Двоструки концерт за виолу, виолончело и оркестар”, аутора Лазара Б. Ђорђевића, констатујем да утврђено подударане текста износи 2%. Овај степен подударности последица је искључиво случајних поклапања одређених скупова речи који се уобичајено појављују у литератури и библиографских података о коришћеној литератури, што је у складу са чланом 9. Правилника.

На основу свега изнетог, а у складу са чланом 8. став 2. Правилника о поступку провере оригиналности докторских уметничких пројеката и докторских дисертација које се бране на Универзитету уметности у Београду, изјављујем да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

27.10.2022. године

Ментор

мр Зоран Ерић,

проф. емеритус